

Աննշան փորձարարականութիւնը աշխատում է երկարացնել վիճարարականութիւնները ժողովի կառուցման համար: Այդպիսի դժուար դրութիւնը պահանջում է, որ սպիկերը և ժողովը խառնվեն գործի մէջ: Երևում է, որ մեր սովորական կանոնադրութիւնը անբաժանաճոցի է վիճարարականութիւնները կանոնադրելու համար: Այդ նշանակող առաջարկութիւնը, որ յիշված էր դաշական ճանաչման մէջ և որ երկրի ապահովութեան համար անհրաժեշտ է համարված ժողովի մեծամասնութիւնից, յետաձգվում է աննշան փորձարարականութեան շնորհիւ, որ այդ նպատակին հասնելու համար դիմում է ժողովի համար վերաբերեցուցիչ միջոցներին: Համարվում է, որ այդ գործին վերջ դնելի: Այժմեան կանոնադրութիւնը այդ կողմից արգելում է ժողովին կատարել իր կամքը, ուստի անհրաժեշտ է դիմել մի նոր, բացառական միջոցի: Իմ կարծիքով, ես կատարած կը լինեմ ժողովի կամքը և կը ստանամ նրա համաձայնութիւնը, եթէ իսկոյն կընդհատեմ վիճարարականութիւնները և կառաջարկեմ անյապաղ սկսել քուէարկութիւն: Ես առաջարկում եմ ժողովին, որ նա միջոցներ գտնէ վիճարարականութիւնների կանոնադրութիւնը ապահովելու համար, կամ աւելացնէ իր սեփական հսկողութիւնը, կամ աւելի մեծ իշխանութիւն տայ իր նախագահին: Այդ խօսքերից յետոյ սպիկեր սկսեց ձայներ հաւաքել և կառավարչական առաջարկութիւնը ստացաւ 164 ձայն 19-ի դէմ: Այնուհետեւ իրանդացի պատգամաւորները բաւական ժամանակ կանչում էին «իսկ պատգամաւորների արտօնութիւնները» ու մի առ մի դուրս էին գնում դահլիճից, հեղեղութեամբ սպիկերին գլուխ տալով: Առհասարակ ժողովը աւելի նեղացաւ այդ անցքից, քան թէ ուրախացաւ: Բոլոր ժամանակը մինչև այդ գործողութիւնը կատարվում էր, սպիկեր ոտքի վրա կանգնած էր:

մտածում է հայրենիքի փրկութեան համար: Գուցէ քո ծնողների ցաւալի վախճանից դժուար է, ուստեցիք վրէժնդիր լինել բռնութեան դէմ:—բայց մտածիր, որ ամբողջ հայ ժողովուրդը պրկում է, խորովում է, ոչնչանում է նոյն բողոքի մէջ, որ լաիկեցին քո անբախտ ծնողներին, նոյն բողոքի մէջ, որոնց միջից դու մի բարի բախտով դուրս պրծար: Նոյն բողոքը թողեցին քո մարմնի վրա բռնութեան ձեռքի անհիշելի դրոշմը, ամեն անգամ, երբ կը նայես նրա վրա, յիշիր, որ դա քո ուստադրութեան կնիքն է, յիշիր, որ դու չարաչար կը մեղանչես Աստուծոյ և քո ծնողաց հողիների առջև, եթէ չը կատարես այն սուրբ խոստումները, որ ուստեցիք նրանց գերեզմանի վրա: Պատանին լուծվեամբ լուծ էր տրվում խրատները, որպէս մի ուստաւոր, որ խորին վերմուռնորութեամբ լուծ է քրմուհու պատգամները: Տիկինը յայտնեց, թէ զանազան տխուր հանգամանքներ ստիպում են առժամանակ հեռացնել նրան հայրենի երկրից, և ծերունի ներքինապետի հետ խորհելով, վճռվեցաւ նրան ուղարկել Վրաստան: Պատանին յանձնարարական նամակներ կը տանէ իր հետ և այնտեղ թէ խնամակալութիւն և թէ պաշտպանութիւն կը գտնէ մի հայազգի իշխանից, որը բարձր պաշտոն է վարում վրաց թագաւորի մօտ: Տիկինը խոստանում է միշտ և ամեն ժամանակ օգնել պատանուն, որը համարձակ կարող է դիմել իրան, եթէ որ և ինչ բանի մէջ պէտք կունենայ: —Առ այժմ, վերջացրեց նա իր խօսքը, —ես իմ օրհնութեան հետ կարող եմ տալ քեզ այդ փութի քսակը, որը գուցէ հարկաւոր կը լինի քեզ քո պանդխտութեան մէջ: —Ինձ բաւական է ձեր օրհնութիւնը միայն, պատասխանեց պատանին, հրաժարվելով ընդունել քսակը:—Իմ ծերունի հայրը հողացել է բուրբուլէ, ինչ որ պէտք է իմ ճանապարհորդութեան համար: Գն ջնն խօսքերով նա անհարկում էր ծերունի

Այնուհետեւ սկսեցին կարգաւ ֆորստերի առաջարկութիւնը, որի երկրորդ ընթերցանութիւնը նշանակվեցաւ կէսօրին: Առաջ քան թէ նախագահը յայտնէ նիստի ընդհատումը, Վրացստն սկսեց խօսել: «Պարտաւորական վիճարարականութիւնները կանոնադրելու համար, ասաց նա, ես մտադիր եմ հետեւել առաջարկութիւնն անել: Եթէ կառավարութիւնը մի առաջարկութիւն կանի, որի քննելը անհրաժեշտ է պետական գործերի զրույթեան պատճառով, եթէ սպիկերի առաջարկութեամբ 40 անդամներ այդ հարցի վճռելը անհրաժեշտ կը համարեն, սպիկեր իրաւունք կունենայ անյապաղ քուէարկութիւն սկսել, առանց վիճարարականութիւնների:»

ԿՈՄՍ ՄՈՒՏԿԵՒ ՆԱՄԱԿԸ

Լրագիրների մէջ տպված կոմս Մօլտէի նամակից, որի մասին «Մշակի» անցնալ համարներից մէկի մէջ աղեկութիւն տուինք ընթերցողներին, հետեւեալ քաղուածքներն ենք անուամբ «Ամենից առաջ, զրույթ է կոմսը, ես գնահատում եմ այն մարդասիրական ձգտումները, որոնց նպատակն է պատերազմից առաջացած դժբաղդութիւնների առաջն առնել: Յաւիտենական խաղաղութիւնը մի ցնորք է և գեղեցիկ ցնորք է: Աստուծոյ ստեղծած աշխարհի համար պատերազմը անհրաժեշտ մի պայման է: Պատերազմը զարգացնում է մարդկային ամենագին ձգտումները՝ քաջութիւնը, անձնագոհութիւնը, հաւատարմութիւնը և պարտաճանաչութիւնը: Զինուորը գոհում է իր կեանքը: Ես համաձայն եմ, որ մարդկութեան բարձր և վարքի նրբութիւնը պէտք է ազդէ նոյնպէս և պատերազմելու եղանակի վրա: Բացի այդ վարք ու բարքի նրբութիւնը կարող է հասցնել այն նպատակին, որին անկարելի է հասնել պատերազմական միջազգային

նի ներքինապետի վրա, որին իր հայր էր կոչում, որի երախտքը իր կեանքի պահպանութեան համար երբեք մոռանալ կարող չէր: Բայց տիկինը դարձեալ ստիպեց նրան ընդունել քսակը, որը չը մերժեց նա, համբուրելով իր բարեբարի աջը: Վրանի մէջ դրադված լինելով, թէ տիկինը և թէ ներքինապետը չէին նկատել, որ դրսում եղանակը բոլորովին փոխվել էր: Նրկինքը պատած էր սև ամպերով և սաստիկ քամին, որ ալեկոծում էր անտառի ծառերը, սպառնում էր սոսկալի փոթորիկ: Անտառը որոտում էր ծառերի միմեանց զարկվելուց, լեռները թնդում էին, իսկ կայծակը երբեմն փայլատակում էր դիւրալին մթութեան մէջ: Կարծես, աշխարհի վերջը հասել էր և տիեզերքը լցված էր ահաւելի արհաւիրքով: Անձրե դու չը կար, միայն երբեմն խոշոր կաթիլներ, քամու սաստիկ հոսանքի հետ թռչելով, գնտակի նման զարկվում էին մարդու երեսին: Տիկինը, նկատելով եղանակի խստութիւնը, խորհուրդ տուեց ներքինապետին յետաձգել պատանու փախուստը: Ծերունին համաձայնվեցաւ նրա հետ: —Այս գիշեր ամենայնաւոր ժամանակն է, պատասխանեց պատանին մի առանձին վստահութեամբ, —ես սիրում եմ այսպիսի եղանակը: Զեմ կարող մնալ, պիտի գնամ: —Գուցէ դու բաւական տկար ես, ասաց տիկինը, կարեկցութեամբ, —փոթորիկի ժամանակ այդ լեռների վրա շատ ցուրտ է լինում, կարող ես մրսել, կարող ես կրկին հիւանդանալ: —Կարող է ուրիշ վտանգներ ես պատահել, աւելացրեց ծերունին, —եթէ անձրեք սաստիկանալու լինի, ձորերի մէջ հեղեղներ կը բարձրանան: Պատանին հաստատ մնալով իր որոշման վրա, պնդեց, թէ ոչինչ չէ կարող արգելել նրա բռնորոշութիւնը, թէ նա ցանկանում է մի րոպէ առաջ դուրս գալ, հեռանալ այն միջնորդից, որի օգը նրան խնդրում է, ուր ամեն ինչ նրա սրտում ցաւ և կակիժ է յարուցանում:

օրհնութեան օգնութեամբ: Մարդուութեան աջողութիւնը պատերազմելու եղանակի մէջ նոյն նրբութեան հետեւանքն է: Համեմատեցէք երեսնամեայ պատերազմները այժմեան պատերազմների հետ: Ընդհանուր պարտադիր զինուորագրութեան օգնութեամբ գործերի մէջ մտնում են լուսաւորված մարդիկ: Գա մեծ առաջադիւնութիւն է:» Այնուհետեւ Մօլտէ նկատում է, որ պատերազմի ամենամեծ բարութիւնը նրան արագութեամբ կատարելն է: Այդ նպատակի համար կարելի է բոլոր միջոցները գործ դնել, բացի կատարելագէս փախուցից: Պատերազմը աջողեցնելու համար պէտք է ֆնտսել թշնամի կառավարութեան, բոլոր միջոցներին, ֆինանսներին երկաթուղիներին, պահեստներին և մինչև անդամ նրա հեղինակութեանը: Այսպիսի եռանդով կատարեց Գերմանիոն իր վերջին պատերազմը Ֆրանսիայի հետ: Պատերազմի բարդը երկու ամսվայ մէջ որոշվեցաւ և նա զայրացած բնաւորութիւն ստացաւ միայն այն ժամանակ, երբ Ֆրանսիական ազգային կառավարութիւնը վճռեց շարունակել պատերազմը էլի չորս ամիսներ: Վերջը կոմս Մօլտէ նկատում է, որ եթէ բոլոր պետութիւնները կընդունեն դերքներին, հիւանդներին և առողջապահական կանոններին վերաբերեալ առաջարկութիւնները միջազգային ինստիտուտի կողմից, դա էլ մեծ առաջադիւնութիւն կը լինի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

—Բարտեղիմի Անտուանի ասած ճառի մասին որ արդէն յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին, «Temps» լրագիրը յայտնում է հետեւեալ կարծիքը, որ գրեթէ չէ զանազանվում հանրապետական միւս լրագիրների հայեացքներից: Մենք չենք կարող հաւանութիւն չը տալ արտաքին գործերի միջնորդին, նկատում է լրագիրը, այն բանի համար, որ նա սկսեց պաշտպանել իր նախորդների գործողութեան եղանակը: Մենք չենք մեղադրում միջնորդին որ նա ինքնուրոյն Միւրին հասկացաւ պատանու արտի վշտերը, հասկացաւ, թէ ինչն է դուրս քշում նրան այդ երկրից, վճռեց չը հակառակել նրա ցանկութեանը և ամեն ինչ թողնել Աստուծոյ կամքին: —Զրանքը, մարդիկը որտեղ են, հարցրեց նա ներքինապետից: —Անտառում պահված են, պատասխանեց ծերունին: —Պատրաստվեցէք պատանուն ճանապարհ դնել, Անմէդ, ինչ որ Աստուած կամեցել է, այն կը լինի, ասաց տիկինը խորին հաւատքով, —գուցէ այդ փոթորիկը Աստուած յարուց հենց նրա համար, որ պարսիկները քաշվին իրանց վրաններում, ճանապարհների վրա ոչ ոք չը մընայ, որ պատանու փախուստը աննկատելի լինի: Ծերունի ներքինապետը մտաւ վրանի գաղտնաբանը, որ բաժանված էր վարագուրով, այնտեղից դուրս բերեց մի գուգ արծաճանակ և մի թուր, վերջինը նա իր ձեռքով կապեց պատանու մէջքից, և գոտեւորելով նորընծայ ասպետին իր նոր կոշիկն մէջ, ասաց: —Ես բացի այդ թուրից ուրիշ թանգազին բան չունեմ քեզ ընծայելու համար, Գալիթ, —դա Միւրինայ աշխարհի մի հզօր թագաւորի թուրն է: Ես ևս դուրս եմ բերել խնայող քանձաբանից: Այդ թուրը, որ մի ժամանակ հայ թագաւորի հզօր ձեռքում պաշտպանում էր մեր հայրենիքը, թող այսուհետեւ յիշեցնէ քեզ նրա ցաւալի անկումը, թող այսուհետեւ ողորտ քեզ նրա վերականգնման համար գործել: Գուցէ պէտք է բարձրացնես մեր հայրենիքի փառքը նրա կրթական միջոցներից և վերստին պէտք է կենալ և ազատութիւն պարգեւս մեր թշուառ աշխարհին: Ես այդ խօսքերը իմ գլխից չեմ խօսում, այլ Աստուած ինքը յայտնեց ինձ մի տեսիլքի մէջ: Եւ ես հաւատում եմ քո ճակատագրին, դու էլ պիտի հաւատաս քո կոշիկները... Լսելով այդ խօսքերը, պատանին կարծում էր թէ իր վրա ծիծաղում են, և ծերունին պատրաստ էր պատմել նրան իր սեռած երազի ման-

կերպով մեկնեց Բերլինի կոնֆերանցիայի վճիռները: Այդ մեկնութիւնները եթէ մի կողմից չեն համապատասխանում կոնֆերանցիայի վճիռներին, գոնէ ապացուցանում են միջնորդի ցանկութիւնը աշխատել, որ Ֆրանսիան այսուհետեւ վտանգաւոր միջոցների չը դիմէ: Յաւալի է, որ միջնորդը աւելի եռանդով չը պնդեց և չը պաշտպանեց այդ կէտը:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՒՆՑ

10հոկտեմբեր, 4 փետրվարի: Տեղական առաջնորդները Մերվի մէջ խորհրդակցեցին և վճռեցին ուսանողներին չափազանց ընդգիմադրել: Պատերազմական բոլոր ոյժերը կենտրոնացրած են Տեղան անցնելու արգելելու համար, որտեղ հասաւ Մակդոնալդի-խան 5000 տեղիցիներ և 30 առաջնորդներ Մերվից: Կանդաւար ուղեւորիցան օգնութիւն խնդրելու համար: Գնեկալ Սիօբուլ մտադիր է պարսից հողով անցնել: Լուր է տարածված, որ թիւրքմենները մտադիր են գետի ընթացքը փոխել դէպի արեւելք, Մերվի ուղղութեամբ, հակառակորդին ջրից գրկելու համար: Կեւ, 4 փետրվարի: Երէկ նահանգական դատարանի մէջ վերջացաւ հրէաների դրածը կալուածատէր Պօգոբուսու մուհարիները 300,000 ռ. գումարի կեղծելու մասին: Գործը քննվում էր չորս օր: Բոլոր վեց մեղադրվածներն էլ երգվեալ դատաւորներից մեղաւոր են յայտնված, երկուսի պատիժը մեղմացրած է:

Ս. ՊԵՏԵՐՅԱՆՈՎ, 4 փետրվարի: Կայանաւորված է գաղտնի պօլիցիայի գործակաւորը, որի և մոյց դրքի մէջ նշանակված էր ամառական մուտք 150 ռ.: Կա խոստովանվեցաւ, որ Նիճիլիստներից փող էր ստանում փոքրիկ ծառայողներից համար: Գործակաւորը համաձայն չէր յեղափոխականների հաղորդութիւնների հետ իր զաղափարների ձեռնմասին: Նրա դէմ ծանր մեղադրանք կայ յեղափոխականներից կաշառվելու վերաբերութեամբ:

Խմբագիր—հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

բամանութիւնները, բայց տիկինը զգուշացրեց նրան, որ լռէ: —Այդ հասկում տղայի հետ այդպիսի բաների վրա չեն խօսում, ասաց նա արարեհն լեզուով:—Երբ ժամանակը կը գայ, նա ինքը կը հասկանայ բոլորը... —Այժմ բարի ճանապարհ եմ մաղթում քեզ, ասաց տիկինը պատանու ճակատը համբուրելով, —կրկնում եմ, որտեղ որ լինես, ամեն մի պէտքի, ամեն մի փառնգի ժամանակ կարող ես վրաստանութեամբ դիմել ինձ, ես պատրաստ եմ ամեն մի հանգամանքում օգնել քեզ: Պատանին խորին շնորհակալութեամբ համբուրեց տիկինը աջը և մի քանի կաթիլ արտասուք գլորվեցան նրա ձեռքի վրա: Նա մնաք բարեաւաւաց և իսկոյն դուրս եկաւ վրանից, գիշերային մթութեան մէջ ծածկելու իր դառն արտասուքը: Ծերունի ներքինապետը հետեց նրան: Տիկինը մնաց վրանում միայնակ, տխուր և սաստիկ սրտաշարժ դրութեան մէջ: Կարծես նրա հարազատ եղբայրը դէպի օտարութիւն էր գնում, կարծես, նրանից մի ամենասիրելի բան պակասում էր: Նա լուռ յափշտակութեան մէջ ծուներ գրեց վրանի յատակի վրա և նրա վշտերով լի աչքերը դարձան դէպի արդարադատ երկինքը: Ինչ բանի համար էր աղօթում նա, —այդ միայն Աստուած գիտէ: Բայց ջերմ արտասուքը առատութեամբ թրջում էր նրա գունաթափ դէմքը, և երկար նոյն դրութեան մէջ մրմնջում էր նա, մինչև կայծակի վերջին փայլը լուսաւորեց վրանի միջին շրջակայքը, և հեռացող պատանու քայլերի ձայնը ծածկվեցաւ որոտման սաստիկ դըղըղոցի տակ: Փոթորիկը աւելի սոսկալի կերպարանք ստացաւ...

Առաջին գրքի վերջը